

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0921-6142>*Голянич Б. В., Воєнна академія імені Євгенія Березняка*ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-4402-3236>*Вакуленко В. Р., Науково-дослідний інститут воєнної розвідки*

ШАНХАЙСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВРОБІТНИЦТВА: ІСТОРІЯ, СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуто історію розвитку та передумови створення Шанхайської організації співробітництва. Встановлено, що передумовою створення зазначеної організації стало просування зовнішньої політики Китаю, підтримання дипломатичних відносин з сусідніми країнами, вирішення територіальних суперечок, що залишилися з радянських часів, розвиток взаємної довіри військових на кордоні та енергетична безпека Китаю.

На сьогодні до складу Шанхайської організації співробітництва входять дев'ять держав-членів: Індія, Казахстан, Китай, Киргизстан, Пакистан, Російська Федерація, Таджикистан, Узбекистан, Іран; три держави-спостерігачі; чотирнадцять партнерів по діалогу.

Визначено мету організації, а саме: зміцнення взаємної довіри і добросусідської дружби між державами-членами, заохочення ефективної співпраці між державами-членами в політичній, економічній і торговельній, науковій і технологічній сферах, культурі, освіті, енергетиці, транспорті, туризмі та інших сферах, підтримання та гарантування регіонального миру, безпеки та стабільності, сприяння встановленню демократичного, справедливого та розумного нового міжнародного політичного та економічного порядку.

В рамках Шанхайської організації співробітництва проводяться на регулярній основі ряд зустрічей: зустрічі глав держав, глав урядів та міністрів закордонних справ, зустрічі лідерів парламентів, секретарів з національної безпеки та інших міністрів урядів, а також відбуваються конференції міністрів урядів, керівників правоохоронних органів, суддів та генеральних прокурорів тощо.

Шанхайська організація співробітництва активно нарощує зовнішні зв'язки та встановлює офіційні зв'язки з міжнародними та регіональними організаціями, такими як: ООН, АСЕАН, СНД, ЄврАзЕС, ЄАЕС.

Досліджено основні перспективні напрями діяльності та розвитку Шанхайської організації співробітництва.

Ключові слова: *Китай, США, НАТО, ЄС, Шанхайська організація співробітництва, Шанхайська п'ятірка, саміт, співробітництво.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Китай відіграв провідну роль у створенні, розвитку та інституціалізації Шанхайської організації співробітництва. Прагнення Китаю зберегти регіональний спокій у внутрішньому розвитку своєї країни в умовах зміни поглядів головних країн на світ сформувало політику Китаю стосовно Шанхайської організації співробітництва. Поштовхом у прискоренні регіонального співробітництва з країнами Центральної Азії, а також проявлення ініціативності у багатосторонній дипломатичній діяльності Китаю стало саме створення зазначеної організації.

Політика Китаю щодо організації є важливим компонентом китайської стратегії формування дружнього, мирного, процвітаючого регіону. Основні фактори, які спонукають Китай просувати регіональну політику за допомогою організації, – це територіальні конфлікти та занепокоєння про дефіцит енергії. Стратегічне значення для підтримки національної безпеки Китаю та досягнення сталого розвитку має довгострокова добросусідська дружба та взаємовигідне співробітництво між Китаєм і державами-членами Шанхайської організації співробітництва.

Дослідження питання щодо Шанхайської організації співробітництва знаходиться на пасивній стадії. Із збільшення свого впливу Шанхайська організація співробітництва викликає все більший

науковий інтерес з боку закордонних та українських науковців. Китайські вчені зазвичай зосереджуються на мікрорівневому аналізі історії, розвитку та досягнень китайської політики щодо Шанхайської організації співробітництва.

Актуальність теми обумовлена необхідністю дослідження стану та перспектив розвитку співробітництва в рамках Шанхайської організації співробітництва і його значення для розвитку держав-членів, оскільки на сьогоднішній день невирішеним залишається питання подальшого розвитку Шанхайської організації співробітництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливу групу джерел складають роботи фахівців з питань діяльності Шанхайської організації співробітництва, з-поміж яких варто виділити таких науковців, як: Скрипник О. М., Сябро А. В., Мірошніченко Т. М., Журба І. Є. та інші. Наявні наукові роботи з дослідження розглядають Шанхайську організацію співробітництва через призму політичних та історичних детермінант розвитку організації. Зокрема, Скрипник О. М. розглядав історію виникнення та сучасний стан Шанхайської організації співробітництва. Водночас особливої уваги слід надати працям Мірошніченка Т. М., Журби І. Є. Сябра А. В., які в своїх працях, опираючись на статистичні дані досліджували імперативи сучасного розвитку співробітництва в рамках Шанхайської організації співробітництва. Також при дослідженні питання щодо Шанхайської організації співробітництва використані політологічні дослідження, такі документи як: Хартія організації, Декларація про створення організації та документи проведення зустрічей, самітів, нарад, конференцій членами-державами організації.

Метою статті є дослідження історії формування і розвитку Шанхайської організації співробітництва, її сучасного стану, перспектив розвитку, а також аналіз існуючих проблем у контексті зміни Китаєм погляду на міжнародний порядок і регіональну політику.

Виклад основного матеріалу. На початку 1990-х років прикордонні конфлікти стали серйозною перешкодою для розвитку добросусідських відносин Китаю з Росією і країнами Центральної Азії. Просування зовнішньої політики Китаю, підтримання дипломатичних відносин з сусідніми країнами, вирішення територіальних суперечок, що залишилися з радянських часів, розвиток взаємної довіри військових на кордоні і стали передумовою для створення міжурядових міжнародних організацій за участю Китаю.

Першою міжурядовою міжнародною організацією, заснованою в Китаї, є Міжнародна організація з бамбука і ротанга (INBAR) зі штаб-квартирою в Ванцзіні, Пекін та єдиною міжнародною організацією в світі, яка займається сталим розвитком бамбука і ротанга.

Не менш важливою та впливовою у забезпеченні регіональної та глобальної безпеки, стабільності та сприянні сталому розвитку є друга міжурядова міжнародна організація, створена в Китаї 15 червня 2001 року та названа на честь китайського міста Шанхай – Шанхайська організація співробітництва. Фундаментом для створення Шанхайської організації співробітництва стала так звана Шанхайська п'ятірка сформована у квітні 1996 року у складі Китаю, Росії, Киргизстану, Казахстану та Таджикистану. Це був передусім механізм багатостороннього співробітництва країн-учасниць для вирішення територіальних суперечок на пострадянському просторі.

Країни Центральної Азії після розпаду СРСР проголосили свою незалежність і прагнули позбутися впливу і контролю з боку Росії. В цьому питанні їм активно допомагали США і НАТО. Вони надавали військову підтримку цим державам та намагалися поширити на них демократичну систему управління. Результатом їхнього співробітництва стало підписання низки угод, програм та проведення спільних навчань, а саме: у травні й липні 1996 року Казахстан, Туркменістан, Киргизстан та Узбекистан приєдналися до програми НАТО «Партнерство заради миру», у 1995 і 1996 роках військовослужбовці США і Казахстану, Узбекистану, Туркменістану провели спільні військові навчання в Казахстані й Узбекистані, у 1996 році США підписали низку угод з Казахстаном, Киргизстаном і Узбекистаном про військове співробітництво, спеціальну військову підготовку, військову модернізацію, військову допомогу тощо [1].

Незадоволення Китаю і Росії почало зростати внаслідок стрімкого військового співробітництва між США і країнами Центральної Азії. Також не слід забувати і залежність Китаю від експорту енергоносіїв. Єдиним шляхом для транспортування Китаєм нафти з Близького Сходу була Малаккська протока, що з'єднує Індійський і Тихий океани. З початку 1990-х років США встановили контроль над перевезеннями Малаккською протокою, що могло призвести до блокування протоки Малакка, тим самим перешкоджати китайським танкерам транспортування через неї нафти до Китаю. Це спричинило б загрозу енергетичній безпеці Китаю.

Для забезпечення власної енергетичної безпеки Китай був зацікавлений у співробітництві з Казахстаном і Росією. Власне питання енергетичної безпеки Китаю і було вирішене через Шанхайську організацію співробітництва. Також на зближення Китаю, Росії, Киргизстану, Казахстану та Таджикистану вплинула загроза безпеки їхнім прикордонним територіям, громадянська війна між військами Північної коаліції і руху Талібан в Афганістані.

Поява терміну «Шанхайська п'ятірка» пов'язана з підписанням двох угод: «Угоди про зміцнення довіри у військовій області в районі кордону» (1996) й «Угоди про взаємне скорочення збройних сил у районі кордону» (1997). Спільна робота цих країн на самітах в Алмати (1998), Бішкеку (1999), Душанбе (2000) дозволили створити атмосферу того, що стало іменуватися «шанхайським духом» – вироблення атмосфери взаємної довіри для досягнення консенсусу і добровільної згоди виконувати положення досягнутих домовленостей [2]. У зв'язку з розширенням розгляду кола питань цими країнами, виникла необхідність у оформленні і проведенні самітів та консультацій.

Так, вже 15 червня 2001 року в Шанхаї відбулася шоста зустріч «Шанхайської п'ятірки» на якій до організації як повноцінний, рівноправний член приєднався Узбекистан. Лідери уже шести країн підписали «Декларацію про заснування Шанхайської організації співробітництва» в політичній, торгово-економічній, науково-технічній, культурній, освітній, енергетичній, транспортній, екологічній й інших областях та «Шанхайську конвенцію про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом». Зазначена конвенція закріплювала на міжнародному рівні визначення сепаратизму й екстремізму як насильницьких, переслідуваних у карному порядку діянь [3, 4]. Китай на той час тривожився з приводу сепаратистських виступів уйгурів, що населяють захід Китаю поблизу кордонів із Середньою Азією.

Майже через рік, в Санкт-Петербурзі відбувся другий саміт держав-учасниць Шанхайської організації співробітництва, на якому було підписано Хартію Шанхайської організації співробітництва. Даний документ офіційно затверджено відповідно до міжнародного права, в якому визначені цілі та принципи, структура та форми роботи, напрямки співробітництва, яких досі і дотримується організація. 29 травня 2003 року у Москві на третьому саміті було підписано Декларацію глав держав-учасниць Шанхайської організації співробітництва та призначено Першого генерального секретаря організації посла КНР в Росії Чжана Дегуана.

Вперше Шанхайська організація співробітництва з 6 по 12 серпня 2003 року провела багатонаціональні спільні антитерористичні військові навчання в Казахстані та Китаї під кодовою назвою «Джойнт-2003» з метою посилення співпраці у боротьбі з тероризмом, сепаратизмом і регіональним екстремізмом.

На червневому саміті Шанхайської організації співробітництва 2004 року, що проходив в столиці Узбекистану Ташкенті, відбувся виступ голови КНР Ху Цзіньтао з промовою на тему «Зміцнення прагматичного співробітництва та прагнення до мирного розвитку» та підписання країнами «Ташкентської декларації глав держав Шанхайського співробітництва». Цього ж дня було офіційно відкрито «Регіональне антитерористичне агентство Шанхайської організації співробітництва», яке базується в Ташкенті. Також на цьому саміті Монголія була прийнята в якості спостерігача.

4 липня 2005 року на саміті в Астані, столиці Казахстану, глави держав шести країн підписали Декларацію глав держав-членів Шанхайської організації співробітництва та закликали США встановити крайній термін для виведення військових баз у Центральній Азії. Спостерігачами були допущені Іран, Пакистан та Індія. На червневому засіданні 2006 року у місті Шанхай Рада держав-членів Шанхайської організації співробітництва обговорила питання зміцнення сучасної інформаційної безпеки та посилення зусиль країн щодо забезпечення інформаційної безпеки шляхом співпраці.

З метою підтримання безпеки та стабільності в рамках Шанхайської організації співробітництва 16 серпня 2007 року у столиці Киргизстану Бішкеку глави держав організації підписали «Довгострокове добросусідство держав-членів Шанхайської організації співробітництва». Іншими словами, це договір про дружбу та співпрацю, який ґрунтується на «мирному співіснуванні та дружбі від покоління до покоління між сторонами».

Перша зустріч глав МЗС організації відбулася 15 травня 2009 року в Москві. На зустрічі міністри закордонних справ домовилися запропонувати главам держав, які візьмуть участь у Єкатеринбурзькому саміті наступного місяця, надати Білорусі та Шрі-Ланці статус партнерів по діалогу в Шанхайській організації співпраці, оскільки зараз багато країн прагнуть співпрацювати з Шанхайською організацією співпраці. Саме учасниками цієї зустрічі розроблено статус партнера по діалогу.

Вдосконалення правової бази діяльності Шанхайської організації співробітництва відбулось на 14-му засіданні Ради глав держав-членів організації 12 вересня 2014 року. Було видано «Прес-комюніке засідання Ради глав держав-членів Шанхайської організації співробітництва» та схвалення змін до «Порядку надання статусу члена Шанхайської організації співробітництва» та «Модельного меморандуму про зобов'язання держав-претендентів щодо вступу до Шанхайської організації співробітництва».

У зв'язку з посилення протиріч між Росією та країнами Заходу, а також зростанням глобальних амбіцій Китаю, провідні країни-члени Шанхайської організації співробітництва ставали все більш зацікавленими у включенні Індії та Пакистану до складу членів цієї організації. І тільки 8-9 червня 2017 року на засіданні Ради глав держав Шанхайської організації співробітництва в Астані було прийнято історичне рішення про надання статусу держав-членів Республіці Індія та Ісламській Республіці Пакистан. Процедура ухвалення зайняла два роки. Крім того, за підсумками засідання учасники саміту підписали конвенцію Шанхайської організації співробітництва з протидії екстремізму і Астанинську декларацію [5].

Іран також почав процес приєднання до Шанхайської організації співробітництва, підписавши 15 вересня 2022 року «Меморандум про зобов'язання приєднатися до Шанхайської організації співробітництва». І 4 липня 2023 року Іран офіційно вступив до Шанхайської організації співробітництва. На саміті, який відбувся в режимі онлайн, крім прийняття Ірану до організації, Білорусією підписано Меморандум про зобов'язання щодо членства в організації. Також лідери країн організації під час саміту обговорили ключові питання, включаючи регіональну безпеку, економічні зв'язки, налагодження тісніших зв'язків та посилення співпраці в межах організації, з метою розширення своєї сили та протистояння західному впливу в регіоні [6].

Отже, на сьогоднішній день до складу Шанхайської організації співробітництва входять: дев'ять держав-членів: Республіка Індія, Республіка Казахстан, Китайська Народна Республіка, Киргизька Республіка, Ісламська Республіка Пакистан, Російська Федерація, Республіка Таджикистан, Республіка Узбекистан, Ісламська Республіка Іран; три держави-спостерігачі: Ісламська Республіка Афганістан, Республіка Білорусь і Монголія; чотирнадцять партнерів по діалогу: Азербайджанська Республіка, Республіка Вірменія, Королівство Камбоджа, Королівство Бахрейн, Федеративна Демократична Республіка Непал, Турецька Республіка, Демократична Соціалістична Республіка Шрі-Ланка, Арабська Республіка Єгипет, Держава Катар, Королівство Саудівська Аравія, Держава Кувейт, Мальдівська Республіка, Республіка Союзу М'янма та Об'єднані Арабські Емірати.

Шанхайська організація співробітництва ставить перед собою мету, а саме: зміцнення взаємної довіри і добросусідської дружби між державами-членами, заохочення ефективної співпраці між державами-членами в політичній, економічній і торговельній, науковій і технологічній сферах, культурі, освіті, енергетиці, транспорті, туризмі, охороні навколишнього середовища та інших сферах, підтримання та гарантування регіонального миру, безпеки та стабільності, сприяння встановленню демократичного, справедливого та розумного нового міжнародного політичного та економічного порядку.

Для виконання зазначених цілей і завдань в рамках Шанхайської організації співробітництва проводяться на регулярній основі ряд зустрічей: зустрічі глав держав, глав урядів та міністрів закордонних справ.

Вищим органом організації є Рада глав держав. Рада глав держав-членів збирається раз на рік та визначає пріоритетні напрями діяльності організації, її внутрішню структуру та діяльність, принципи взаємного співробітництва з іншими державами та міжнародними організаціями, а також одночасно вивчає найбільш актуальні міжнародні питання. Головуючим на зустрічі глав держав є глава держави, який приймає чергове засідання. Рада глав урядів збирається один раз на рік та приймає організаційний бюджет, вивчає та вирішує основні питання співпраці в окремих сферах розвитку в рамках організації, особливо в економічній сфері. Головуючим на засіданні є глава уряду країни-організатора чергової зустрічі. Місце проведення чергового засідання заздалегідь узгоджується главами урядів держав-членів.

На зустрічі міністрів закордонних справ обговорюється організація поточних заходів, підготовка до зустрічей глав держав і консультацій з міжнародних питань в рамках організації. Зустріч міністрів закордонних справ традиційно проводиться за місяць до кожної зустрічі глав держав. Для скликання позачергової зустрічі міністрів закордонних справ мають бути зроблені пропозиції від принаймні двох держав-членів та погоджені міністрами закордонних справ усіх інших держав-членів. Місця проведення

чергових та позачергових засідань визначаються за взаємною згодою. Головуючим на зустрічі міністрів закордонних справ є міністр закордонних справ країни, яка приймає чергову зустріч глав держав.

Крім проведення зустрічей глав держав, глав урядів, та міністрів закордонних справ організації можуть проводитися зустрічі лідерів парламентів, секретарів з національної безпеки та інших міністрів урядів, а також можуть відбуватись конференції міністрів урядів, керівників правоохоронних органів, суддів та генеральних прокурорів тощо.

Координаційним механізмом у рамках Шанхайської організації співробітництва є Рада національних координаторів держав-членів організації. Також на постійній основі в організації функціонують два органи, а саме: Секретаріат організації у Пекіні та Виконавчий комітет Регіонального антитерористичного агентства організації у Ташкенті. Генеральний секретар організації і виконавчий директор регіонального антитерористичного агентства призначаються Радою глав держав терміном на три роки.

Шанхайська організація співробітництва активно нарощує зовнішні зв'язки та встановлює офіційні зв'язки з міжнародними та регіональними організаціями, такими як: ООН, АСЕАН, СНД, Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС), Євразійський економічний союз (ЄАЕС). З 2005 року організація є спостерігачем у Генеральній Асамблеї ООН. У квітні 2010 року ООН і Секретаріат ШОС підписали спільну заяву про співпрацю. Крім постійної співпраці з Управлінням ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), Економічною і соціальною комісією ООН для Азії та Тихого океану (ESCAP) і Контртерористичним управлінням ООН, Секретаріат організації встановив партнерські відносини з такими організаціями як: Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Всесвітня туристична організація (UNWTO) та Міжнародна організація з міграції (МОМ). Співробітництво між організацією та Міністерством з питань політики та миротворчості та Регіональним центром превентивної дипломатії ООН у Центральній Азії (CADCA) зосереджено на розвитку безпеки в регіоні та ключових питаннях, пов'язаних із протидією тероризму та запобіганням насильницькому екстремізму.

Хоча Шанхайська організація співробітництва продовжує розширюватися, організація все ще стикається з ризиком конфлікту інтересів і розбіжностями в позиціях між державами-членами.

Проведений 4 липня 2023 року саміт у Індії засвідчує, що не всі держави-члени організації підтримують ініціативи Шанхайської організації співробітництва. Важливий документ – Стратегія економічного розвитку Шанхайської організації співробітництва до 2030 року так і не була схвалена. За даними Wige, відмовилася підписувати документ саме Індія. Причиною такого рішення називають несприйняття формулювань, які повторюють офіційну політичну позицію Китаю, а саме текст документа містив занадто багато посилань на китайські дипломатичні крилаті фрази та політичні доктрини лідера Китаю Сі Цзіньпіна [7].

Індія, яка в 2023 році головує і в G20 і в Шанхайській організації співробітництва, не бажає ускладнювати взаємостосунки з США та ЄС під час розгортання китайсько-американського конфлікту та виступає проти ініціативи Китаю «Один пояс, один шлях», оскільки проєкт її інфраструктури включає частини підконтрольного Пакистану Кашміру, який Нью-Делі вважає частиною своєї сепаратистської території. Індія та Пакистан вже давно сваряться через Кашмір – спірний гімалайський регіон, розділений між двома країнами, але обидві претендують на повний суверенітет. Тим часом Нью-Делі та Пекін розмістили тисячі військових уздовж спірного кордону в східному регіоні Ладакх, а головна територіальна проблема китайсько-індійських відносин не вирішується роками.

Також Президент Казахстану Касим-Жомарт Токаєв на саміті визнав, що під егідою організації за більш як 20 років не вдалося реалізувати жодного великого економічного проєкту та запропонував створити Партнерську мережу великих стратегічних портів та логістичних центрів та Раду постійних представників у межах Шанхайської організації співробітництва, наділивши їх необхідними повноваженнями повноцінно представляти інтереси держав [8].

Крім того, саміт організації відбувся на тлі війни, що триває в Україні, в якій Москва стає все більш залежною від Китаю в дипломатичному плані. Хоча Нью-Делі утримується від критики вторгнення Росії, відносини Москви з Китаєм можуть спровокувати Індію в довгостроковій перспективі та ускладнити її відносини з Росією. В свою чергу, Росія, перебуваючи під санкціями Заходу та в ізоляції після військового нападу на Україну, вважає такі країни, як Китай, Індія та Іран, ключовими партнерами у відповіді на геополітичний тиск Заходу.

Не дивлячись на розбіжності між членами організації, на саміті в Індії схвалено більше десятка документів, серед них і Нью-Делійська декларація, згідно якої члени організації підтверджують свою

прихильність до формування більш представницького, справедливого, демократичного та багатополярного світового порядку, заснованого на загально визнаних принципах міжнародного права, мультилатералізму, рівної, спільної, неподільної, комплексної, кооперативної та сталої безпеки, культурного та цивілізаційного різноманіття, взаємовигідної та рівноправної співпраці при центральній координаційній ролі ООН [9].

Враховуючи виступи глав держав організації та прийняті ними останні документи щодо функціонування організації, можна визначити основні її перспективні напрями діяльності та розвитку:

- поглиблення і розширення співпраці щодо забезпечення миру та процвітання, сприяння сталому економічному та соціальному розвитку в регіоні організації, формування простору добросусідства та взаємної довіри;
- проведення політики, яка виключає блокові, ідеологічні та конфронтаційні підходи до вирішення проблем міжнародного та регіонального розвитку;
- ефективне використання наявної інфраструктури в галузі транспорту і комунікацій, вдосконалення транзитного потенціалу держав-членів, розвиток енергетичних систем;
- розширення частки розрахунків у національній валюті між державами-членами, створення банку розвитку в організації, підтримання економічної глобалізації;
- забезпечення всім країнам організації рівні права в управлінні Інтернетом та мережевий суверенітет;
- запобігання розміщенню озброєнь у космічному просторі;
- врегулювання афганського питання, яке є одним з найважливіших факторів підтримки та посилення безпеки та стабільності на просторі організації;
- проведення спільних операцій для жорсткого придушення сил «Східного Туркестану», контрабанди наркотиків, транснаціональних організацій і кіберзлочинності;
- зміцнення співпраці в галузі торгівлі, зв'язку та технологій;
- співробітництво у боротьбі з транскордонним тероризмом, екстремізмом і сепаратизмом;
- ухвалення Концепції посилення потенціалу організації з урахуванням казахстанських пропозицій, спрямованих на вдосконалення та адаптацію організації до сучасних реалій, реагування на нові виклики та загрози.

Керуючись статутом і договорами, Шанхайська організація співробітництва вступила на успішний шлях до створення регіональної організації нового типу. У майбутньому Шанхайську організацію співробітництва чекає усвідомлення свого історичного становища, зміцнення солідарності і співпраці, реагування на ризики та виклики, реформування і вдосконалення глобального управління, і, насамперед, необхідність відповідати вимогам та очікуванням всіх членів організації.

Висновок. На сьогоднішній день, Шанхайська організація співробітництва, як нова прогресивна сила, офіційно вийшла на міжнародну арену. Не дивлячись на проведення членами організації спільних військових навчань, організація не позиціонує себе як військовий блок. З моменту свого створення в 2001 році організація зосереджується головним чином на питаннях регіональної безпеки, боротьбі з регіональним тероризмом, етнічним сепаратизмом і релігійним екстремізмом, розвитком економічного співробітництва, енергетичного партнерства, наукової та культурної взаємодії.

Внутрішньо Шанхайська організація співробітництва дотримується «шанхайського духу», взаємної довіри та вигоди, рівності, відкритості, консультацій, поваги до різноманітних цивілізацій і прагнення до спільного розвитку, принципів неприєднання, ненацілювання на інші країни та регіони.

Держави-члени Шанхайської організації співробітництва займають загальну площу, що становить близько 62% площі Євразії, з населенням близько половини земної кулі. Але навіть з такою площею та населенням організацію не можна порівняти ні з НАТО, ні з ЄС. Великих успіхів у співробітництві у сфері безпеки та економічного розвитку організація не має, оскільки між країнами-членами відбуваються суперечності (між Індією та Китаєм чи Індією та Пакистаном).

Бібліографічний список:

1. Су Сяюй. Розвиток і перспективи військової стратегії США в Центральній Азії. Пекін, 2016. С.79-81. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=5K58DwAAQBAJ&pg=PT96&lpq=PT9q> (дата звернення 10.06.2023).
2. Шанхайська організація співробітництва. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 14.06.2023).

3. 六国元首在上海签署打击“三股势力”公约 URL: <https://www.chinanews.com.cn/2001-06-15/26/98322.html> (дата звернення 15.07.2023).
4. 江泽民在上海合作组织成立大会上的讲话(全文). 中国新闻网. URL: <https://web.archive.org/web/20210907195841/https://www.chinanews.com/2001-06-15/26/98403.html> (дата звернення 15.07.2023).
5. Індія і Пакистан стали повноправними членами ШОС. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1669858-indiya-i-pakistan-stali-povnopravnimi-chlenami-shos> (дата звернення 22.07.2023).
6. ШОС намагається розширити сферу впливу за рахунок приєднання Ірану – reuters. URL: <https://zn.ua/ukr/politics/shos-namahajetsja-rozshiriti-sferu-vplyvu-za-rakhunok-prijednannja-iranu-reuters.html> (дата звернення 15.07.2023).
7. У ШОС назріває розкол: Індія відмовилася прийняти стратегію Шанхайської організації на 2030 рік. URL: <https://informator.ua/uk/u-shos-nazrivaye-rozkol-indiya-vidmovilasya-priynyati-strategiyu-shanhayskoji-organizaciji-na-2030-rik> (дата звернення 17.07.2023).
8. Президент Казахстану запропонував створити мережу великих стратегічних портів та логістичних центрів у межах ШОС. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/news/1534963> (дата звернення 22.07.2023).
9. На 23-му засіданні Ради глав держав-членів ШОС оприлюднено Нью-Делійську декларацію. URL: <https://ukrainian.cri.cn/2023/07/05/ARTIYXDDIOhR8nm3qGyMvHU1230705.shtml> (дата звернення 30.07.2023).

References:

1. Su Siaoii. Rozvytok i perspektyvy viiskovoi stratehii SSHa v Tsentralnii Azii. Pekin, 2016. S.79-81. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=5K58DwAAQBAJ&pg=PT96&lpg=PT9q> (data zvernennia 10.06.2023).
2. Shankhaiska orhanizatsiia spivrobitnytstva. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (data zvernennia 14.06.2023).
3. 六国元首在上海签署打击“三股势力”公约 URL: <https://www.chinanews.com.cn/2001-06-15/26/98322.html> (data zvernennia 15.07.2023).
4. 江泽民在上海合作组织成立大会上的讲话(全文). 中国新闻网. URL: <https://web.archive.org/web/20210907195841/https://www.chinanews.com/2001-06-15/26/98403.html> (data zvernennia 15.07.2023).
5. Indiiia i Pakystan staly povnopravnymy chlenamy ShOS. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1669858-indiya-i-pakistan-stali-povnopravnimi-chlenami-shos> (data zvernennia 22.07.2023).
6. ShOS namahaietsia rozshyryty sferu vplyvu za rakhunok pryiednannia Iranu – reuters. URL: <https://zn.ua/ukr/politics/shos-namahajetsja-rozshiriti-sferu-vplyvu-za-rakhunok-prijednannja-iranu-reuters.html> (data zvernennia 15.07.2023).
7. U ShOS nazrivaie rozkol: Indiiia vidmovylasya pryiniaty stratehiuu Shankhaiskoi orhanizatsii na 2030 rik. URL: <https://informator.ua/uk/u-shos-nazrivaye-rozkol-indiya-vidmovilasya-priynyati-strategiyu-shanhayskoji-organizaciji-na-2030-rik> (data zvernennia 17.07.2023).
8. Prezydent Kazakhstanu zaproponuvav stvoryty merezhu velykykh stratehichnykh portiv ta lohistrychnykh tsentriv u mezhakh ShOS. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/news/1534963> (data zvernennia 22.07.2023).
9. Na 23-mu zasidanni Rady hlav derzhav-chleniv ShOS opryliudneno Niu-Deliisku deklaratsiiu. URL: <https://ukrainian.cri.cn/2023/07/05/ARTIYXDDIOhR8nm3qGyMvHU1230705.shtml> (data zvernennia 30.07.2023).

Holianych B. V., Vakulenko V. R. Shanghai Cooperation Organization: history, status and prospects

The article examines the history of development and the prerequisites for the creation of the Shanghai Cooperation Organization. It was established that the prerequisite for the creation of the mentioned organization was the promotion of China's foreign policy, the maintenance of diplomatic relations with neighboring countries, the resolution of territorial disputes left over from Soviet times, the development of mutual trust of the military on the border, and China's energy security.

To date, the Shanghai Cooperation Organization includes nine member states: India, Kazakhstan, China, Kyrgyzstan, Pakistan, the Russian Federation, Tajikistan, Uzbekistan, Iran; three observer states; fourteen dialogue partners.

The purpose of the organization is defined, namely: strengthening mutual trust and good-neighborly friendship between member states, encouraging effective cooperation between member states in the political, economic and trade, scientific and technological spheres, culture, education, energy, transport, tourism and other spheres, maintaining and guaranteeing regional peace, security and stability, promoting the establishment of a democratic, fair and reasonable new international political and economic order.

Within the framework of the Shanghai Cooperation Organization, a number of meetings are held on a regular basis: meetings of heads of state, heads of government and foreign ministers, meetings of leaders

of parliaments, national security secretaries and other government ministers, as well as conferences of government ministers, heads of law enforcement agencies, judges and generals prosecutors, etc.

The Shanghai Cooperation Organization is actively expanding external relations and establishing official relations with international and regional organizations, such as the UN, ASEAN, CIS, EurAsEC, EAEU.

The main prospective areas of activity and development of the Shanghai Cooperation Organization have been studied.

Keywords: *China, USA, NATO, EU, Shanghai Cooperation Organization, Shanghai Five, summit, cooperation.*